

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

DR. BAYER JUDIT:
JAVASLAT A GYŰLŐLETBESZÉD INTERNETES
KEZELÉSÉRE
A KÖZLÉSEK JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI AZ
INTERNETEN

Az internet természete abban különbözik az eddigi médiumoktól, hogy e közegben nincsenek sem térbeli, sem időbeli határok – néhány ritka kivételtől eltekintve. Az internet jogilag releváns sajátosságai közül a leglényegesebb, hogy a nemzeti jogszabályok nem nyújtanak hatékony megoldást. Az itt tárgyalt szólásszabályozás témájában pedig ehhez hozzáadódik, hogy a gyermekeket nem lehet külön kezelni a felnőttektől, továbbá a nyilvános és magánszféra összemosódik.

Sok fejtörést okoz a jogászoknak, hogyan lehetne a nyitottságot és határtalanságot megőrizve mégis érvényesíteni az egyes társadalmak által elfogadott normákat. Minden társadalomban vannak ilyenek, de sajnos korántsem mindenhol azonosak. Egyes társadalmakban a normák betartását fontosabbnak tartják, mint az internet nyitottságának és határtalanságának megőrzését – ez is egy példa a kultúrák különbözőségére.

A szabályozásra jelenleg az alábbi lehetőségek állnak rendelkezésre:

a) A személyiségi jogi sérelmek esetére az internet egyedülálló lehetőséget kínál: interaktív jellege lehetővé teszi, hogy a sérelmet szenvedett alacsony költséggel, gyorsan és ugyanakkora közönség számára elérhetően közlétegye cáfolatát vagy válaszát. Az Európa Tanács egy ajánlás elfogadását tervezi, amely a válaszadás jogának jogszabály útján történő biztosítását javasolja az államoknak.¹ A magyarországi sajtóhelyreigazítás a regisztrált online újságokra is kiterjed.

b) Azon illegális közlések esetében, ahol a sértett válasza nem nyújt kellő orvoslátot – nyilvánvalóan ilyen a gyermekpornográfia, kérdés lehet, hogy ilyen-e a gyűlöletbeszéd – más eszközhöz kell folyamodni. Az államok első reakciója az információ eltávolítására, illetve elérhetetlenné tételére tett kísérlet. Ez azonban az internet esetében nem mindig jár sikerrel. Lássuk a megoldási kísérletek hatékonyságát!

i. Lehetséges szűrőkkel és emberi munka révén az ország központi szerverén szűrni az országba bejutó internet-tartalmat. A tartalom valamilyen szempont alapján történő

¹ Draft Recommendation on the Right of Reply in the new media environment, MM-PUBLIC(2003)004, http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/media/7_Links/Right_of_reply_hearing.asp#TopOfPage
Ld. még: Bayer Judit: Személyiségi jogsértések kontra szólásszabadság a neten: eltávolítás vagy válaszadás? in: Médiakutató, 2003 Ősz.

szándékos kiszűrése azonban sohasem lehet teljes. Ez nem a technika viszonylagos tökéletlensége miatt van, amelynek a javulására remény lenne: oka a weboldalak hatalmas száma, folyamatosan változó természete, és az emberi kultúra változatossága és szubjektivitása, amelyet lehetetlen mereven megszabott kategóriákba kényszeríteni. Ezzel a módszerrel ráadásul túlságosan sok legális anyag is áldozatul esik, ezért az országos szűrés a demokratikus államok számára nem lehet alternatíva.

ii. Lawrence Lessig amerikai internetjogász mellett, hogy élesen kritizálja a szűrés alkalmazását, javasol egy másik lehetőséget: nem a tartalom, hanem a felhasználó felcímkézését.² Lessig más területeken is a felhasználó egyes tulajdonságainak igazolását tartja a hálózati rendteremtés kulcsának.³ Már léteznek hitelesítő társaságok, amelyek „díj ellenében személyazonosítókat bocsátanak ki, amely aztán bárhol használható a belépők életkorának ellenőrzésére”.⁴ A lehívni kívánt honlap a gép mögött ülő felhasználó személyéről csak annyit tud, amennyit a felhasználó közöl, így az saját ellenőrzése alatt tartja az információt, és egy harmadik személy, a tanúsító társaság szavahihetőségét hívja segítségül annak bizonyítására, hogy a szükséges információ megfelel a valóságnak. Lehetősége van csak az adott tranzakcióban szükséges információt felfedni magáról, például hogy nagykorú, hogy budapesti lakos, hogy magyar állampolgár, és így tovább, anélkül, hogy teljes személyazonosságát felfedné. Lessig a káros tartalom szabályozására javasolta ezt a megoldást, amely az illegális tartalom szabályozása esetében ugyanazzal a nehézséggel találkozik, mint a többi: az állami joghatóság korlátozottságával. Működőképes lehetne, ha egy állam kötelezhetné egy másik állam tartalomszolgáltatóját, hogy a hozzáférni kívánóktól állampolgársági azonosítót kérjen. De ha a kifogásolt tartalom a másik államban nem büntetendő, akkor a sikernek csekély a valószínűsége. Viszont minden felhasználót, aki nem rendelkezik azonosítóval, megfosztana a tartalom megtekintésének lehetőségétől, akár jogosan, akár jogellenesen kívánna hozzáférni.

iii. Azokban az országokban, amelyek az Európai Unió Elektronikus Kereskedelem irányelvének szabályait átvették a belső jogba, a szolgáltató köteles eltávolítani a tartalmat, ha értesítik annak jogellenességéről. Amennyiben a tartalomszolgáltató tiltakozik ez ellen, bíróság dönt az anyag jogszerűségéről.

iv. Bírósági döntés kimondhatja egy egyedi közlés jogellenességét, és megtilthatja annak terjesztését. Amennyiben az ügy tárgya belföldön található, a bíróság elrendeli annak törlését az azt tároló szerverről. De ha valaki készített az oldalról egy másolatot, azt gyakorlatilag akármennyi példányban elterjeszheti. Természetesen ezek az oldalak továbbra is illegálisnak minősülnek – belföldön. Ráadásul a bíróság csak meghatározott szerver(ek)re nézve hozhat kötelező erejű döntést: nem kötelezheti általában véve az

² Lessig, Lawrence: Hogyan szabályozzuk a szólást az Interneten? Fundamentum 1999/1.

³ Lessig, Lawrence: Code and other laws of cyberspace, Basic Books, New York, 1999

⁴ Lessig, Lawrence: Hogyan szabályozzuk a szólást az Interneten? Fundamentum 1999/1. 15. o.

összes szolgáltatót, még kevésbé azokat, amelyek csak ezután jönnek létre, hiszen azzal jogot alkotna. Az így eltávolított anyagok külföldi állam szerverére feltöltve ugyanúgy hozzáférhetőek lehetnek. Lehetséges ugyan jogsegélyt kérni a másik államtól annak eltüntetésére, de ennek teljesítésére csak akkor van esély, ha a közlés a másik államban is jogellenes. A gyermekpornográfiával általában ez a helyzet, ezért példa értékű az ennek üldözésére létrejött nemzetközi összefogás. Ennek azonban az lehet az oka, hogy ez egészen új keletű bűncselekmény, amely, ha létezett is korábban, csak az internet korában vált látható problémává. A büntetőjog által üldözött többi közlés esetében azonban kulturális hagyományok rögzítik az egyes országok különböző értékrendjét, ezért az államok nem mutatnak hajlandóságot arra, hogy jogszabályaikat egymáshoz igazítsák.

v. A nemzetközi együttműködés egyik hatékony eszköze a bírósági útnál gyorsabb forródrót-rendszer, amelyet elsősorban a gyermekpornográfia elleni védekezésre teremtettek. Az Angliában honos rendszert azonban számos olyan kritika éri, hogy az egy ellenőrzés nélküli, homályos irányítású szervezet, amely kvázi-hatósági funkciót lát el.⁵ Ha ez így is van, a szervezet tulajdonképpen nem tesz mást, mint fogadja a bejövő hívásokat, és továbbítja az értesítéseket a megfelelő helyekre: az internet-szolgáltatókhoz, az egyesült királyságbeli, illetve a külföldi hatóságokhoz.

vi. A német joggyakorlat az utóbbi években egy újabb variációt alkalmaz: ha az oldalt külföldi szerver tárolja, a bíróság kötelezi az ítéletében megjelölt internetszolgáltatókat, hogy blokkolják a hozzáférést a külföldi szerverhez. Tehát – belátva joghatóságuk hiányát – nem a tartalom közlését, hanem az ahhoz történő hozzáférést kísérlik meg megakadályozni. A tartalmat azonban át lehet helyezni másik szerverre, vagy másik internet-címre – akár külföldön, akár belföldön –, és ezzel kijátszható a bíróság ítélete, amely csak meghatározott szerver, és meghatározott internet-cím blokkolását rendelheti el.

Blokkoláson azt értjük, amikor meghatározott internet-címeket egy program hozzáférhetetlenné tesz. Attól függően, hogy ez a program a hálózat milyen szintjén helyezkedik el, több vagy kevesebb felhasználó számára blokkolja a címet. Ha egy állam, mint Kína, központi szervert üzemeltet, az egész lakosság számára szűrheti a hozzáférhető internet-tartalmat. Ha nincs egy központi szerver, az ország összes szerverének összehangolt magatartásával is elérhető az eredmény. Viszont mint minden technikai intézkedésre, erre is megvan az ellenszer. A blokkolást a következő módokon lehet kikerülni:

a) külföldi internetszolgáltatóval kötünk szerződést, és azon keresztül csatlakozunk az internetre, így a megtett út kikerüli a szűrőt. Aki multinacionális cégnél dolgozik, amely több ponton, többek között külföldön is csatlakozik az internethez, annak számára ez

⁵ www.cyber-rights.org

általában adott.

b) a blokkolt oldal is segítheti szimpatizánsait a szűrő kikerülésében: az XS4ALL a blokkolása idején pár percenként váltogatta IP címeit, így lehetetlenné vált a kiszűrése (ld. alább).⁶ Ez ahhoz vezetett, hogy még nagyobb hálózatrészt kellett blokkolni, így még több ártatlan weboldal szenvedett kárt.

c) számos internetszolgáltató hajlandó mintegy fedezéket nyújtani: ahogy szerverükre belépünk, szörfölésünk nem követhető tovább. Esetleg bizonyos programokat is futtathatunk a szerveren, és a letiltott oldalt erről, a nem blokkoló szerverről közelítjük meg. A blokkoló helyi szerverről csak annyi látszik, hogy beléptünk a fedezéket nyújtó internetszolgáltató szerverére.

d) dinamikus IP cím esetén a felhasználót nem lehet azonosítani. Európában általában ilyet használnak, hacsak a felhasználó kifejezetten hangsúlyt nem helyez a fix IP cím használatára.

e) mivel a blokkolás csak egy bizonyos szerveren tárolt konkrét internet-cím letiltására képes, ha más címet adnak az oldalnak, vagy ugyanazzal a címmel más szerverre helyezik át – amely néhány perc alatt is megtörténhet –, újra hozzáférhetővé válik.

f) a fordító szolgáltatást nyújtó oldalak leírják a kért oldal tartalmát, anélkül, hogy az érintett címre vezetnének. A Google keresőprogram által tárolt oldalak szintén másik internet-cím alatt teszik hozzáférhetővé ugyanazt a tartalmat. Ezeket az oldalakat e tulajdonságuk miatt Seth Finkelstein hézag-oldaloknak (loophole) nevezte. Kína és a gyermekvédő szűrő programok ezeket az oldalakat is blokkolják, hogy megakadályozzák a szűrő kikerülését.⁷

A jogi, és technikai tökéletlenségek miatt nem túlzás az állítani, hogy bár a kifogásolt anyagokat be lehet tiltani, azok tényleges elterjedését és jelenlétét nem lehet megakadályozni.

⁶ Az XS4ALL holland szerver adott otthont a Radikal c. honlapnak, amely vonatok elleni szabotázsakciók végrehajtására adott gyakorlati tanácsokat. A német igazságszolgáltatás elrendelte az oldal blokkolását, amit azonban számos negatív mellékhatás ellenére sem sikerült hatékonyan megvalósítani. <http://www.xs4all.nl/~felipe/germany.html>
<http://www.heise.de/newsticker/data/ame-15.04.02-000/>

⁷ <http://www.sethf.com/anticensorware/bess/loophole.php>, Internet Filters A Public Policy Report, Free Expression Policy Project, National Coalition Against Censorship, by Marjorie Heins, Director and Christina Cho, writer, Fall 2001.

A gyűlöletbeszéd kezelésének lehetőségei

A gyűlöletbeszéd korlátozása speciális elméleti magyarázattal bír. Gyűlöletbeszéd alatt emberek egy csoportjára vonatkozóan, a csoporthoz tartozással összefüggésben tett becsmérő, sértő, fenyegető kijelentéseket értünk. A védett jogtárgy itt is az emberi méltóság, akárcsak jóhírnév sérelme esetén, azonban itt nem egy individuum, hanem egy csoport kollektív jogait sérti. További védett jogtárgy lehet a köznyugalom, mint például a magyar Büntető Törvénykönyv Közösség elleni izgatás tényállása esetében,⁸ mert az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az amerikai mércéhez hasonlóan, a bűncselekményi tényállás csak akkor valósul meg, ha fennáll a közvetlen veszélye, hogy az uszítás valakit erőszakos cselekményre indít.⁹

A válaszadást hagyományosan nem tartják alkalmas jogorvoslatnak, hiszen akkor minden egyes, a csoporthoz tartozó személynek joga lenne válaszát közzétételni. Viszont az internet speciális tulajdonságai miatt, úgy mint a belépés alacsony költségei és a korlátlan terjedelem, a válaszadás lehetősége eleve adott. A rasszista tartalmú weblapot a válaszok, ellenvélemények közzétételére, valamint ellentétes véleményű csoportok weboldalára mutató linkek elhelyezésére kötelezhetnék – ez még mindig kisebb beavatkozás a közlés szabadságába, mint az egész oldal betiltása. A sokszínű tartalomban esetleg „elfér” a gyűlöletbeszéd is, hiszen kellő mennyiségű, azt ellensúlyozó közlés jelenhet meg.

A válaszadás azonban nem csak a technikai nehézségek miatt nem hagyományos orvoslát a gyűlölet problémájára. Owen Fiss azzal indokolja a gyűlöletbeszéd tilalmát, hogy az a támadott személyek megfélemlítése révén csökkenti annak valószínűségét, hogy az érintettek kifejtsék véleményüket, megvédjék magukat. A megaláztatás és az erőszaktól való félelem elnémítja a potenciális válaszolókat. A gyűlöletbeszéd közönségre gyakorolt hatása pedig csökkentheti a csoport iránti megbecsülést, ennél fogva a nyilatkozataik súlyát. Mivel pedig bizonyos vélemények közzétételének esélyét csökkenti, a közbeszéd színességét rontja, tehát végső soron a szólásszabadság ellen hat.¹⁰

Lényeges különbség azonban, hogy az internet a névtelen megszólalást is lehetővé teszi, és kisebbségi csoportok elszórt tagjai között is megkönnyíti a kapcsolatteremtést. Ha a közlést tevő köteles linket tenni a válaszhoz, azzal kiküszöbölhető az a különbség, ami az ismertségben, tehát a potenciális közönség méretében fennáll. Ezért az internetes

⁸ Btk. 269. §: 269. § Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat

¹⁰ Fiss, Owen: *The Irony of Free Speech*. Cambridge, London: Harvard University Press, 1996.

gyűlöletbeszéd esetében a sziszifuszi tiltás helyett érdemes lenne fontolóra venni a válaszadási jog bevezetését. A továbbiakban az ennek alapjául szolgáló tényeket szeretném megvilágítani.

Az internetes gyűlöletbeszéd jogi problémái

Bár feltételezem, hogy a téma iránt érdeklődők már ismerik a Yahoo! ügyet, mégis szükségesnek tartom ezzel kezdeni, ugyanis ez az ügy a mai napig jól demonstrálja az illegális tartalom internetes szabályozásával kapcsolatos összes problémát, valamint a bíróság indokolása alapját képezi egyes európai bírósági döntések indokolásának is.

A Yahoo! egy népszerű internetes portál, amely sokszínű tartalmat és szolgáltatásokat kínál. Ezek közül az egyik egy aukciós oldal, amelyre bármely felhasználó feltöltheti megunt kacatjainak leírását és kikiáltási árát, abban a reményben, hogy vevőt talál rájuk. Többek között náci felszerelési és emléktárgyak is szerepeltek ezek között – nem csak eredetiek, de újak is, például horogkeresztes egérpad.¹¹ Két francia civil szervezet 2000 májusában eljárást kezdeményezett a Yahoo! ellen francia bíróság előtt, mivel a francia törvények tiltják ilyen tárgyak közzételére tételét. A Yahoo! deklarálta, hogy nem szimpatizál a tartalommal, de felelősségét nem ismerte el. Négy okot is felhozott védelmére: hogy francia bíróságnak nincs felette joghatósága, hogy ő csak passzív közvetítőként járt el a tárgyak közzétételeiben, hogy az amerikai első alkotmánykiegészítés szerint jogszerű a tárgyak közzététele, végül pedig, hogy technikailag kivitelezhetetlen a francia felhasználók megkülönböztetése és hozzáférésük megakadályozása, amint azt a keresetben kérték.

A francia bíróság azonban megállapította saját joghatóságát, mivel a Yahoo! kereskedelmi tevékenységet végzett Franciaország területén, és nyilvánvalóan megszólította a francia közönséget, hiszen a Franciaországban hozzáférhető honlapon francia reklámok szerepeltek. A passzív közvetítő szerep csak az amerikai jog szerint jelenthetett volna mentességet, de egyébként sem állta meg a helyét, mert a Yahoo! aktívan szerkesztette az aukciós portált, és válogatott is a felterjesztett tárgyak között. Nem volt hirdethető például élő állat, emberi szerv, gyermekpornográfiával összefüggő dolog, kábítószer, fegyver, cigaretta, sőt használt alsónemű sem. Ennyi erővel a náci emléktárgyakat is kizárhatta volna, állította a bíróság a demokratikus társadalmak közös erkölcsére hivatkozva. Kötelezte a Yahoo!-t arra, hogy oldja meg a francia felhasználók kiszűrését – ez 70 %-ban lehetségesnek bizonyult, a maradék számára pedig önkéntes válaszadási rendszer felállítását javasolta – napi 100 000 franc késedelmi kötbér terhe mellett. A Yahoo! azonban az ítéletnek nem tett eleget, bár

¹¹ Benoît Frydman and Isabelle Rorive vitaindító beszéde (Keynote speech), elhangzott 2002. február 11-én a Cardozo School of Law –n, a: "Hate and Terrorist Speech on the Internet: The Global Implications of the Yahoo! Ruling in France" konferencián.

elhelyezett a weboldalain egy figyelmeztetést, mely szerint a látható anyagok Franciaországban jogellenesek, és megtekintésük eljárást vonhat maga után. Később valóban kizárta a náci tárgyak hirdethetőségét aukciós oldaláról, ugyanakkor pedig sikerrel kérte az amerikai bíróságtól annak megállapítását, hogy a francia bíróságnak nincs felette joghatósága. Az amerikai bíróság szerint, bár a francia erkölcsi elvekkkel egyetértenek, de más lenne a helyzet, ha Kína akarná elérni, hogy ottani jogszabályok által jogellenesnek nyilvánított anyagok ne jelenjenek meg a weben. Nem teremthetnek ezért olyan precedenst, amely a külföldi jog figyelembevételére kötelezné a szolgáltatókat.

Az ügy tanulsága, hogy az internet jelenlegi szerkezetét alapjaiban torzítaná el, ha a tartalomszolgáltatóknak tekintettel kellene lenniük a különböző országok jogszabályaira. Ugyanakkor a francia bíróság döntésének indokolása sajnos tovább él, annak ellenére, hogy keresztülvihetetlennek bizonyult. Míg korábban az európai államok tétlenül szemlélték, hogy az Interneten közzétett tartalmak időnként megsértik jogszabályaikat, és ez ellen semmit sem tehetnek, a Yahoo! ügyben francia részről bírászkodó Gomez ügy foglalt állást, hogy a végrehajtás sikeres vagy sikertelen volta semmiben sem befolyásolja az ügy jogi megítélését. Ez a vélemény később uralkodóvá vált a német jogalkalmazásban, annak ellenére, hogy a Yahoo! ügy megoldását nem a bírósági eljárás, hanem a Yahoo! önkéntes engedménye eredményezte.

Düsseldorf, a szélmalomharc

A düsseldorfi bíróság a legújabb időkben is folytatja a hadjáratot a rasszista oldalak, és a szolgáltatók ellen. A számos lépcsőt megjárta ügyben a hatóság arra kötelezte az internet-szolgáltatókat, hogy blokkolják az ítéletben megjelölt két weboldalt. A szólásszabadság-aktivisták tiltakozása meglehetősen port kavart az éveken át húzódó ügy körül, amit az is jelképez, hogy 2002 szeptemberében két egymást követő nap két konferencia is megrendezésre került Düsseldorfban. Az egyiket a Chaos Computer Club (CCC) rendezte „Információszabadság, tartalom-ellenőrzés és cenzúra az Interneten” címmel, a másikat az önkormányzat „Gyűlöletbeszéd és erőszak az Interneten” címmel.¹² Wolfgang Cremer az Alkotmányvédő Hivataltól (Bundesamt für Verfassungsschutz), a CCC konferenciáján tett felszólalásában említette, hogy a szélsőjobboldali oldalak száma egy év alatt 1300-ról 920-ra esett vissza, mert a kereskedelmi szolgáltatók nem tűrik meg ezeket a szervereiken. Mivel azonban a szélsőjobboldali csoportok maguk is létrehozhatnak saját szolgáltatókat, ez a szám újra

¹² <http://www.netzzensur.de/>

növekedhet.¹³ Jürgen Büssow, Düsseldorf polgármestere mintegy 6000 további oldal blokkolását helyezte kilátásba, és más önkormányzatokat is felszólított, hogy kövessék a példáját.

2003. március 20-án a münsteri fellebbviteli közigazgatási bíróság fenntartotta a döntést. Büssow szerint annak ellenére, hogy a blokkolás nem teljesen hatékony, így legalább megzavarják a rasszista szervezeteket, és azok kénytelenek ellenintézkedéseket tenni, ha azt akarják, hogy az oldalaik elérhetőek legyenek. Ezzel szemben felhozhatjuk a Radikal szélsőjobboldali weboldal példáját, amelynek blokkolásakor pillanatok alatt 40 másolat készült róla, míg a vele együtt feleslegesen blokkolt több mint 6000 más oldalról egy sem. A kifogásolt szervezet weboldala csak megerősödött, míg az ártatlanok kárt szenvedtek.¹⁴ A Freedom for Links nevű szervezet szerint a felesleges hírverés csak használ a neonáci oldalaknak, amelyekről egyébként senki sem venne tudomást.¹⁵

Ami vitán felül aláássa a döntések jogosságát, az az Európai Parlament 2002. április 11-i állásfoglalása, amelyben elítélte a blokkolást, mint a tartalom nem kellően hatékony szabályozását. Ehelyett az önszabályozást és a forródrót hálózatot ajánlja az emberi méltóság megőrzésének, és a kiskorúak védelmének eszközéül.¹⁶

Büssow a közlekedési szabályokra hivatkozott, amelyeket szintén nem mindenki tart be, ez azonban nem ok arra, hogy elvessek azokat. Figyelmen kívül hagyta azonban, hogy itt nem a közlekedésbiztonság, hanem a szólásszabadság az ügy tárgya. A strasbourgi Emberi Jogi Bíróság joggyakorlatában a szólásszabadság korlátozásának nem pusztán törvényben előre rögzítettnek, demokratikus társadalmi viszonyok között szükségesnek, és az elérendő céllal arányosnak kell lennie, hanem a cél elérésére alkalmasnak is. Az *Observer & Guardian v. UK*¹⁷ eset alapján, amennyiben az információ elterjedése nem állítható meg, akkor a korlátozó intézkedés a célját nem érheti el. Ezzel pedig megszűnik az az érdek, amely a szólásszabadság korlátozásának sérelmét ellensúlyozhatná. A strasbourgi Bíróság döntése az Emberi Jogok Európai Egyezményének értelmezésére szolgál, amelynek Németország is részese, tehát a döntésben kimondott elv a német bíróság számára is kötelező.

Ezen kívül az a bírói ítélet, amelyről eleve tudják, hogy keresztülvinni nem lehet, káros hatással van a jogrendszerre. Gyengíti a jogbiztonságot és rontja a jog tekintélyét. Ugyanakkor az állami szuverenitásból joggal fakad az az igény, hogy az állam a büntetőpolitikáját érvényesítse, és a jognak érvényt szerezzen. Ebben a helyzetben két

¹³ Gesellschaftlicher Dialog oder Pistole auf der Brust? Torsten Kleinz 19.09.2002, <http://www.heise.de/tp/deutsch/inhalt/konf/13273/1.html>

¹⁴ Materialien zu Internetspernungsverfügungen, www.david-gegen-goliath.org

¹⁵ <http://www.netzensur.de/>

¹⁶ http://www.euroispa.org/docs/childprot_final_110402.pdf: REPORT on the evaluation report from the Commission to the Council and the European Parliament on the application of the Council Recommendation of 24 September 1998 concerning the protection of minors and human dignity (COM(2001) 106 . C5-0191/2001 . 2001/2087(COS)) <http://www2.europarl.eu.int>

¹⁷ *Observer and Guardian v UK*, judgment of 16 Dec 1992, 16 EHRR 219

megoldás van: vagy szélmalomharcba kezd és a hatástalan rendelkezések erőszakolásával nevetségessé válik, vagy dereguláció révén feladja a harcot. Lehetséges, hogy az utóbbi megoldás első pillantásra nem tűnik kézenfekvő eszköznek az állam tekintélyének megóvására. Ezért hadd utaljak egy etológiai kísérletre, amely azt példázza, hogy a cél néha könnyebben elérhető kerülő úton, mint közvetlenül afelé törekedve. A kísérletben a kutya úgy van kikötve, hogy a póráz azért nem ér el a számára kitett ételig, mert egy, a kutya mögött lévő oszlop mögé van kerítve. Ha a kutya képes rávenni magát arra, hogy a csábító falatnak hátat fordítson, és előbb megkerülje az oszlopot, ahelyett, hogy hiába rángatná a túl rövid kötelet, akkor eléri az ételt.

Ha az első pillantásra meghátrálásnak tűnő dereguláció azt eredményezné, hogy a jogbiztonság növekszik, akkor az állam elérte célját. Amennyiben pedig az illegális tartalom betiltása mögött tényleges társadalmi konszenzus van, akkor az önszabályozás alább leírt módszerével ez a korlátozás jobban megvalósítható. Ha viszont erre nincs társadalmi igény, a sokféleség eddig példátlan virágzása is megoldást jelenthet, amelyre az internet megfelelő szerkezetet nyújt.

Az állam továbbra is deklarálna álláspontját azáltal, hogy a tiltott tartalom aktív közzétételét büntetné, a hozzáférést viszont nem, és a tartalom eltávolítására sem tenne erőfeszítéseket. Ha saját állampolgára tenne közzé illegális anyagot, vagy belföldön történe a közzététel, sikeres eljárást folytathatna a cselekmény miatt, és a belföldi oldal eltávolítására kötelezhetné a belföldi internetszolgáltatót. Így a döntések végrehajthatóak lennének, és nem folyna szélmalomharc a külföldön, illetve külföldi által közzétett tartalom ellen.

Sajnos a jelenlegi tendencia nem ebbe az irányba mutat, hiszen az Európa Tanács által kiadott, Számítógépes bűnözés elleni egyezményhez fűzött kiegészítő jegyzőkönyv a Rasszizmus és gyűlöletbeszéd ellen a magyar büntetőjoghoz képest jelentős szigorításokat tartalmaz. Az Európa Tanács törekvése bizonyos szempontból érthető, hiszen az is megoldás lenne, ha az egész világ jogrendszere egységessé válna, és akkor a bűnözők (értsd: a gyűlöletbeszéd közlői) nem menekülhetnének el egy másik államba. De erre pillanatnyilag kevés esély mutatkozik, legalábbis ami a szólásbűncselekményeket illeti, hiszen az Egyesült Államok nem részese a kiegészítő jegyzőkönyvnek. Sőt, azt éppen azért foglalták külön jegyzőkönyvbe, hogy ne akadályozza az Egyesült Államokat a Számítógépes bűnözés elleni egyezményhez történő csatlakozásban. Ha pedig az egyébként olyannyira hasonló kultúrájú északatlanti civilizáció nem tud egyetértésre jutni, mit várhatunk a világ többi országától? A világ jogrendszerei harmonizációjára vonatkozó reménynek egyelőre nincs reális alapja.¹⁸ Mindazonáltal az a tény, hogy az Egyesült Államok, ahol a legelterjedtebb az

¹⁸ Igaz ugyan, hogy éppen az internet segíti elő ezt a folyamatot a határok nélküli természetével, de mivel nincs tapasztalatunk arról, hogy az egyes civilizációk hagyományai mennyire szívósak, felelőtlenség volna jóslásokba bocsátkozni. Igaz ugyan, hogy éppen az internet segíti elő ezt a folyamatot a határok nélküli természetével, de mivel nincs

internet-használat, és ahonnan a legtöbb tartalom is származik, a gyűlöletbeszédet kizárólag nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén – tehát gyakorlatilag nem – korlátozza, arra enged következtetni, hogy az internet által ébresztett harmonizációs hullám valószínűleg nem az Európa Tanács által kitűzött irányba mutat majd, hanem ellenkezőleg: a dereguláció irányába.¹⁹ Szintén figyelemreméltó tény, hogy az Egyesült Államok lobbicsoportjai eredményeket érnek el abban, hogy a szolgáltatók társadalmi nyomásra ne adjanak otthont a politikai extrémisták képviselő oldalaknak (ld. alább).

Azt is ajánlatos lenne figyelembe venni, hogy amennyiben Európa arra tart igényt, hogy szigorúbb jogszabályait az enyhébben szabályozó helyeken figyelembe vegyék, joggal tarthat ugyanerre igényt bármelyik harmadik ország. Számolni lehet azzal, hogy az internet-ellátottság a többi kontinensen is folyamatosan növekszik. Márpedig a világ nagyobbik részében szigorúbbak a szólásszabadságot korlátozó jogszabályok, mint az észak-atlanti kultúrában.

A düsseldorfi döntés nem másik országtól vár önkorlátozást, hanem saját kezébe igyekszik venni a szabályozást: csak belföldön tenné elérhetetlenné a kifogásolt tartalmakat. Milyen jogon kifogásolnánk tehát, amikor ugyanezt teszi Kína, Szaúd-Arábia, és még jó néhány ország? Természetesen hivatkozhatnánk arra, hogy Düsseldorfban ez bírósági ítélet alapján történt, egyedi döntéssel. De amennyiben hitelt adunk Büssow polgármester kijelentésének, mely szerint további 6000 oldalt fognak ily módon blokkolni, lehetséges-e, hogy a bíróság mindegyiket ugyanilyen alaposan vizsgálja? És még abban az esetben is, ha megtette, a blokkolást kikerülő, megváltoztatott IP című oldallal szemben tehetetlen: akár kezdődhet az eljárás előlről.

Társadalmi összefogás a gyűlöletbeszéd ellen

Az Egyesült Államokban elterjedté vált, hogy lobbicsoportok társadalmi nyomást gyakorolnak a szolgáltatókra, hogy utasítsák vissza a gyűlöletbeszédet tartalmazó weboldalak tárolását, valamint blokkolják az azokhoz történő hozzáférést. A francia „Action internationale pour la justice” nevű civil szervezet 2001-ben azt követelte az internetszolgáltatóktól, hogy blokkolják az Alaszkában lévő front14.org szervert, amely rasszista oldalak gyűjtőhelyéül szolgált. Mivel nem jártak eredménnyel, bírósági eljárást indítottak, amelyben a Yahoo! ügyből ismert Gomez lett a bíró. A szolgáltatók szervezete (AFA) azzal védekezett, hogy a felhasználók információhoz való hozzáféréseinek jogát a szolgáltatók nem, csak az állam korlátozhatják.²⁰ Holott a

tapasztalatunk arról, hogy az egyes civilizációk hagyományai mennyire szívósak, felelőtlenség volna jóslásokba bocsátkozni

¹⁹ Ez csak az illegális tartalomra vonatkozik. Ezzel ellentétben, a gyermekekre káros tartalom terén az Egyesült Államok igen szigorú politikát igyekszik folytatni.

²⁰ Többek között az AFA az EU direktívára is hivatkozott, mely kimondja, hogy a szolgáltatók nem kötelesek figyelni a tartalmat, tehát a felhasználók magatartását. Viszont az AIPJ nem is ezt követelte, csak a front14.org ügyedüli blokkolását.

rasszizmus elleni civil tiltakozásnak a front14.org ideális tárgya lehetett volna, hiszen a szerver a rasszizmusnak való otthonteremtésre specializálódott, 10 MB tárhelyet, email-címet, vendégkönyvet és egyéb szükséges kiegészítőket kínált a felhasználók részére, akiknek zöme Európából menekítette netes tevékenységét Alaszkába. Nem értek egyet az AFA érvelésével, amely szerint a szolgáltatóknak nem lenne joguk önként korlátozni egyes weboldalakot – inkább az államnak nincs joga ahhoz, hogy kötelezővé tegye ezt. A civil nyomásra történő kiközösítés éppenséggel az adekvát reakció lenne a gyűlölködéssre. A szólás szabadságának célja, hogy mindenki elmondhassa véleményét, és erről azután mindenki más szabadon saját véleményét alkothasson. Nem a jog eszközeivel kellene tehát tiltani a gyűlöletbeszédet, hanem hagyni, hogy a társadalom jóízlése kivesse magából a gyalázkodókat. Sajnos kijózanító az a tény, hogy a francia internet-szolgáltatók az amerikaiakkal ellentétben nem voltak erre önként hajlandók.

Az AFA érvelésének az adhat alapot, hogy amint az internet-szolgáltatók elkezdnek válogatni az általuk közvetített tartalom között, már nem tekinthetőek csupán közvetítőknak (mere conduit). Ezt azonban a tétlenségre kényszerítés helyett az amerikai CDA 230. §-ához hasonló mentesítéssel kellene megoldani, amely kimondja, hogy a jóhiszemű szerkesztés, amely a szolgáltatás minőségét hivatott javítani, nem alapozhatja meg a szolgáltató felelősségét.

Az internet-szolgáltatók önkéntes aktivitása nem jelentené az internet-tartalom szűrését, hiszen csak egyedi weboldalakra terjedne ki. Monitorozni sem kellene a webet, elegendő lenne, ha az internet-szolgáltatók szervezete lakossági bejelentéseket fogadna. Az önszabályozó szervezet a forródróton érkező jelzések alapján értesíthetné tagjait azokról a rasszista weboldalakról, amelyeknek a blokkolását ajánlják.

Amennyiben Európában valóban társadalmi igény van a rasszizmus távoltartására, akkor ennek érdekében az önszabályozó mechanizmusnak kellene fellépnie. Ez a megoldás az IP-címek változását és az oldalak változó tartalmát is képes lenne követni, ellentétben a (jó esetben) hónapok alatt megszülető bírósági ítélettel, amelynek már a végrehajtása utáni napon megjelenhet ugyanaz az oldal egy másik IP-cím alatt.

Összegzés

Végül még egy okot látok arra, hogy az internet esetében enyhébb legyen a gyűlöletbeszéd korlátozása. Az internet interaktivitása, téren és időn kívüli természete, valamint nem utolsósorban a névtelen közlés lehetősége a hátrányos helyzetű kisebbségeknek is lehetővé teszi, hogy hallassák a hangjukat, például máris számos magyarországi roma weboldal található. Az internet volt az első médium, melyen keresztül a házasságon belüli erőszak áldozatai megnyíltak, és kicserélték gondolataikat. Az internetes kommunikáció arra is alkalmas, hogy megszüntesse a távolságokat a földrajzilag szétszórt csoportok között, és virtuális közösségeket alkosson. A megszólalás könnyedsége nem csak az extrém csoportoknak, hanem mindenki másnak is kedvez. A düsseldorfi ügyben gyakori érv volt a neonáci oldalak száma növekedésének megdöbbentő adatokkal való szemléltetése, ezt azonban nem hasonlították össze a weboldalak számának növekedésével: míg egy év alatt a német neonáci oldalak száma kétszeresére, az összes német oldal száma 250-szeresére nőtt!²¹ Az információ korlátlan mennyisége és színessége mellett kisebb az esélye, hogy a gyűlöletbeszéd pusztán a közlésben hordozott fenyegetés révén súlyos károkat okoz.

Az internet a korábban ismert médiához képest olyan fokú változást hozott, hogy a tartalomszabályozás jogi megközelítését indokolt átértelmezni. Az internet jogilag releváns sajátosságait az amerikai Legfelsőbb Bíróság több ítéletében is találóan fogalmazta meg. „Egy hatalmas demokratikus fórum”, „olyan változatos, mint az emberi gondolkodás”,²² „bárki számára rendelkezésre áll”²³, „aligha tekinthető szűkösnek... viszonylag korlátlan, alacsony költségű lehetőséget nyújt bármilyen típusú kommunikációra”.²⁴

Az internetre nem vonatkoztathatók az elektronikus média szabályozásának legfőbb érvei, mint a szűkösség és a „rabul ejtés”. A megszólalás a televízióval és a rádióval ellentétben minimális költséggel jár, korlátlan mennyiségű tárhely áll rendelkezésre, ezért szűkösség helyett inkább bőségről beszélhetünk. A rabul ejtő televízióval ellentétben az internet nem „push”, hanem „pull” típusú médium, azaz a felhasználónak aktív lépéseket kell tennie azért, hogy a kívánt információcsomaghoz hozzájusson. Viszont kiválóan illenek rá a klasszikus szólásszabadság-elméletek, amelyek a vélemény-közlés és -terjedés ideális esetét veszik alapul. Lawrence Lessig szerint az amerikai első alkotmánykiegészítés megalkotásának idején a nyomtatott sajtó töltött be olyan szerepet, mint ma az internet.²⁵ A vélemények piacán vélemény és ellenvélemény

²¹ Rheinische Filtergeschichten, Jörg-Olaf Schaefers, in: Internet-Sperrungsverfügungen, Deutsche Arbeitsgemeinschaft zur Verteidigung der Informationsfreiheit in Datennetzen (DAVID) www.david-gegen-goliath.org

²² Reno v. ACLU, 521 U.S. (1997)

²³ ALA v. USA, <http://www.paed.uscourts.gov/documents/opinions/02D0415P.HTM>

²⁴ Reno v. ACLU, id.

²⁵ Lawrence Lessig, Code 183 (1999), idézi: ALA v. USA, <http://www.paed.uscourts.gov/documents/opinions/02D0415P.HTM>

ütközhet egymással, és az esély, hogy ezek egyforma súlyúak, és egyformán hozzáférhetőek, nagyobb, mint bármely korábbi médium esetében. Az internet megvalósíthatja azt az ideált, hogy a véleményre nem annak elnémítása, hanem az ellenvélemény adja meg a méltó választ.

Mennyivel gyümölcsözőbb lenne az internet sajátosságait nem hátrányként, hanem előnyként felfogni! A hátrányok visszaszorítására tett – hiábavaló – erőfeszítések helyett arra kell törekedni, hogy az előnyei ellensúlyozzák azokat. Kár megadni a neonáci csoportoknak azt az előnyt, hogy a tiltás révén izgalmassá és titokzatossá, tehát fiatalok számára vonzóvá váljanak, és a blokkolások kikerülésével az államhatalmat orránál fogva vezetve rendszeres sikerélményeket könyveljenek el. Az elmúlt évek ügyei csak felhívták a figyelmet egy jelenségre, amely korábban is létezett a társadalomban, és amelynek oka nem szűnik meg azáltal, hogy a tüneteket megkísérlik elfojtani. Felvilágosítással és oktatással kell az idegengyűlölet térnyerését megakadályozni. A büntetőjog akkor játsszon szerepet, amikor beszéd helyett tettekre kerül a sor: ezért indokoltnak tartom a faji megkülönböztetés motivációjával elkövetett erőszakos cselekmények legsúlyosabb minősítését.

Nem a liberalizmus tehát a legfőbb érv az internetes szólás deregulációja mellett, hanem az erőforrások és a hatalom ésszerű alkalmazása. Az internet tulajdonságai ellen nem küzdeni kellene, hanem céljaink érdekében felhasználni. Elfojtás helyett az ellenvélemények, kritikák közzétételét kellene ösztönözni, és közösséget kovácsolni a gyűlölködőkkel szemben.

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

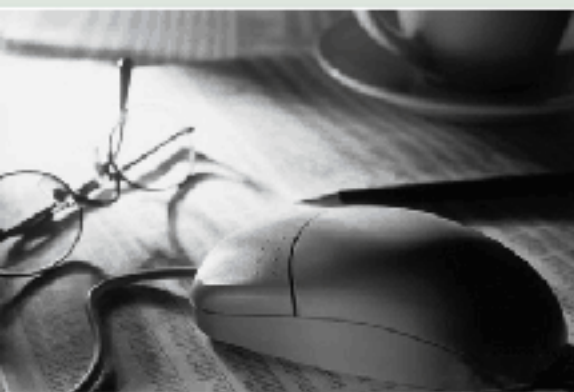
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás